

ОДРЖИВИ РАЗВОЈ ПОДУНАВЉА У СРБИЈИ - КЊИГА 1

Аутори: Група аутора

Посебна издања бр. 71

Уредници: Саша Милијић, Бошко Јосимовић, Тијана Црнчевић

Издавач: Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Београд

Монографија *Одрживи развој Подунавља у Србији – Књига 1* групе аутора резултат је истраживања у оквиру два научно-истраживачка пројекта: *Одрживи просторни развој Подунавља у Србији* и *Улога и имплементација државног просторног плана и регионалних развојних докумената у обнови стратешког истраживања, мишљења и управљања у Србији*, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије за период 2011-2015. године. Приказани су резултати добијени у првој и другој години истраживања. За део Дунавског коридора на територији Србије, међународни водни пут Е-80 – Дунав (Паневропски коридор VII), у Институту за архитектуру и урбанизам Србије урађен је Просторни план подручја посебне намене. Овим пројектом су развој, уређење и заштита Дунава третиран не само кроз пловни коридор, већ и са аспекта водних, еколошких, културних и туристичких потенцијала. Истраживања и објављени радови синхронизовани су са израдом овог Плана као и других планова који обухватају делове Подунавља Србије, те имају и апликативан карактер, што додатно даје значај овој Монографији.

Распон истраживања је свеобухватан, баш као што су и теме пројекта комплексне, мултидисциплинарне и подстицајне за истраживање. Успостављен је и шири контекст кроз интеграцију истраживања са научним пројектима који се баве стратешки веома важним темама попут развоја Подунавља у Србији и имплементацијом државног просторног плана. Осим тога, приказани су резултати истраживања до којих су аутори радова дошли кроз постављене критеријуме који анализирају значај Дунава као Паневропског водног коридора VII и могућности за активирање развоја туризма, презентацију културног наслеђа, коришћење обновљивих извора енергије, унапређење еколошке безбедности као и коришћење ГИС-а у планирању предела у Подунављу.

Монографија се састоји из једанаест радова који су структурирани према спроведеним истраживањима. Поједини радови полазе од добро познатих, теоријски и практично истражених тема, покушавајући да сагледају неке нове елементе и предложе нека нова, често оригинална решења. Но, бавећи се истраживачким радом знамо да су и мали помаци у науци важни, а да су синтеза и критичка анализа досадашњих истраживања врло значајне за даље токове научне мисли, нових знања, као и примену истраживања у пракси.

ОДРЖИВИ ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ПОДУНАВЉА У СРБИЈИ КЊИГА 1

ПОСЕБНА ИЗДАЊА БР. 71
БЕОГРАД ДЕЦЕМБАР 2012.

iausc
iausc

Принципи одрживог развоја не могу остати по страни ни једног озбиљнијег истраживања када је реч о простору и његовом микро или макро плану. Извесно је да је природне и културне потенцијале Подунавља потребно развијати и промовисати на свеобухватан и систематичан начин, а у складу са принципима одрживости. Одрживи просторни развој Подунавља у Србији је, свакако, веома специфична тема која обухвата не само сложене просторне, урбанистичке, функционалне, социолошке, културолошке, еколошке, организационе, друштвене и економске аспекте, већ се наглашава значај како интегралног сагледавања подручја и функцијских веза у Подунављу Србије, тако и појединих области развоја, те просторних целина посебне намене. Дата су основна полазишта за активирање потенцијала и концепта одрживог развоја Подунавља, просторних целина и појединачних области развоја.

Идентификацијом потенцијала и ограничења утврђени су конфликти просторног развоја подручја посебне намене.

Дунав је једини паневропски водни коридор који повезује Црно море са Северним и плован је целим својим током кроз Србију. У претходном периоду потенцијали Подунавља у Србији нису валоризовани на адекватан начин, што је истакнуто у неколико радова који анализирају полазишта за плански третман Подунавља, који су дати у Просторном плану подручја посебне намене.

Истакнути су улога планских докумената и утицај међународних развојних докумената и стратегија на развој и планирање Дунавског коридора у Србији као и улога пројеката регионалне и прекограничне сарадње. Извршена је евалуација *Програма имплементације Просторног плана Републике Србије* и интегрисаности стратешких пројеката, попут развоја Подунавља, у оквиру државног плана. Дати су предлози који омогућавају операционализацију стратешког планирања и ефикасно управљање развојем, евалуацију и интеграцију стратешких пројеката и институционалне подршке на националном нивоу.

Истакнута је потреба за законодавним и институционалним променама у правцу имплементације циљева *Европске конвенције о пределу (European Landscape Convention)* као и за формирањем одговарајуће информационе основе за планирање предела.

Значај интегрисаног регионалног и локалног развоја заједница у приобалном појасу, са адекватно прилагођеним системом управљања развојем и заштитом животне средине посебно су елаборирани у Монографији. Наглашена је потреба за интегрисаним развојем дунавског коридора као приоритета Републике Србије у погледу инфраструктуре, економије, културе, уз инсистирање и на другим облицима интеграције, не само у европске развојне токове већ и у домаће, с обзиром на постојање великих регионалних диспаратитета дуж коридора. Посебна пажња посвећена је потребама за обезбеђивање услова за развој водног саобраћаја високог интензитета на Дунаву, као и интеграцији речног са осталим видовима саобраћаја. Потреба и начин подстицања економског раста и развоја Републике Србије у области Паневропског коридора VII истакнута је у неколико радова.

У Монографији је обрађена тематика заштите права и интереса грађана у просторним плановима подручја посебне намене. Планиране интервенције у овим подручјима укључују значајне трансформације и промене намене простора, посебне режиме коришћења земљишта,

експропријацију земљишта и друге имовине, принудно пресељавање становништва, што свакако има и утицај на услове и квалитет живота становника у локалним заједницама на планском подручју. Значајан допринос се односи на преглед активности за спречавање негативних последица и препознавање актера одговорних за нежељене активности. Дат је предлог могућих механизма за праћење остваривања преузетих обавеза.

Идентификована су институционална ограничења и конфликти у простору и предложене могућности превазилажења развојних ограничења, посебно са становишта рационалног планирања и коришћења пловног пута, развоја туризма и његове улоге у очувању еколошки угрожених станишта, културног наслеђа и предела у Дунавском коридору. Примери конфликта у планирању и заштити животне средине дати су кроз студије случаја, као што је реализација пројеката ветроелектрана у Подунављу. У свету се све више пажње посвећује развоју и коришћењу обновљивих извора енергије. Коришћење енергије из обновљивих извора, а самим тим и енергије ветра, у Србији још није започело, иако постоји велико интересовање инвеститора за реализацију пројеката ветроелектрана на неколико локација у Подунављу. Међутим, постоје одређени проблеми који отежавају реализацију оваквих пројеката, који су представљени и идентификовани у Монографији, кроз искуства из праксе и кроз призму могућих конфликта у процесу планирања и заштити животне средине.

Управљање водама, које се мора заснивати на примени научних истраживања, као и закона и добре праксе ЕУ, укључује политику и јавност, при чему је значајна регулаторна улога просторног и урбанистичког планирања. Резултати истраживања ове важне области приказани су у неколико радова. Анализиран је однос заштите животне средине и одредбе *Дунавске стратегије* и дат је осврт на мере, инструменте и смернице за побољшање и постизање одговарајућег квалитета параметара животне средине. Идентификовани су: најзначајнији ризици за квалитет воде реке Дунав услед одвијања активности водног саобраћаја на делу тока кроз Србију, насељена места у непосредној близини и инфраструктура, као и антропогене активности које на директан или индиректан начин утичу на стање животне средине и екобезбедност. Еколошки статус воде се дефинише првенствено преко квалитета (класе) воде за потребе становништва, као и квалитета станишта заједнице живих организама, и подразумева анализу

стања хидроморфолошких и физичко-хемијских елемената квалитета.

Резултати истраживања могућности активирања туристичких потенцијала Подунавља приказани су у неколико радова. Културно-историјске и амбијенталне вредности Подунавља представљају велики потенцијал за развој туризма.

Посебно су занимљиви резултати обрађени кроз студије случаја, који чине значајан део Монографије. Чињеница да се у Србији прате савремени светски трендови, не само кроз литературу, већ и кроз конкретна истраживања, говори о позитивним помацима у нашој науци и пракси. Занимљив је пример малог пограничног града Бела Црква, који је уједно и најсиромашнија општина у Војводини, чија се посебност у контексту развоја туризма огледа у природним и наслеђеним културно-историјским вредностима и близини Дунава. Предложени су интеграција туристичке понуде у националне и међународне програме и стратегије и јачање веза са подунавским регионом. Голубачка клисура са околним насељима, поред природних квалитета, поседује и упечатљиве створене карактеристике насеља насталих уз Дунав и тиме учествује у формирању укупне туристичке понуде Подунавља. Истражени су поједини елементи урбане морфологије насеља Доњег Подунавља. Предложене су типолошке класификације насеља овог региона и повезивање у мрежу насеља и дати предлози за унапређење туристичке понуде Србије.

Неколико радова, са различитих аспеката, приказују резултате истраживања културног наслеђа Подунавља које представља значајан потенцијал развоја овог простора. Успешни примери путева културе на Дунаву, као угледни модели управљања културном разноликошћу, али и примери могућности заштите културног наслеђа, приказани су у Монографији. Урбана и рурална подручја Дунавског региона, повезана на националном и међународном нивоу путевима културе, омогућавају промоцију територијалне кохезије, културних и историјских вредности и туризма. Наглашена је улога културног наслеђа Подунавља које је једна од карика које повезују културни простор Србије са европским културним простором и чине део истог цивилизацијског наслеђа. Оцењено је стање и предложен плански концепт заштите, очувања, презентације и коришћења културног наслеђа, који упућују на могућност укључивања у међународну повезаност

подручја кроз културни идентитет и подстицање развоја културног туризма.

Дат је предлог формирања просторне базе података у ГИС окружењу (Географски информациони систем), како би сакупљање, ажурирање, анализа и презентација резултата били адекватни значају проблематике. Пошто се полази од чињенице да је планирање и уређење предела данас премиса савремених оквира планирања простора, указује се на значај укључивања проблематике планирања предела у процесе просторног и урбанистичког планирања у Републици Србији. На примеру подручја Доњег Подунавља приказан је примењени методолошки приступ планирања предела и изнета су искуства стечена при изради просторних планова подручја посебне намене.

Ова Монографија представља озбиљан подухват усмерен ка евалуацији просторног развоја Подунавља, и то не само у Србији, с обзиром на значај ове реке и коридора ВИИ за Европу и све земље које имају срећу да Дунав пролази кроз њихове територије. То је репрезентативна публикација која критички сагледава предметну проблематику. Актуелност проблематике, избор тема, начин презентације, мултидисциплинарност истраживања препорука су за све оне који се баве неком од обрађених тема у Монографији.

И као што је речено у рецензији Монографије (др Јасна Петрић): "...У целини, приложена Монографија има вишеструку вредност, као свеобухватна научна студија која критичко-аналитички расветљава важне теме за развој Подунавља у Србији, и као основа за даљу синтезу на основу формулисаних праваца будућег развоја овог подручја. При том су узета у обзир и међународна искуства и захтеви за примену европских критеријума како би се унапредило функционисање и уређења Подунавља у Србији".

др Мила Пуцар, научни саветник